

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філологічних наук

Янкової Надії Іванівни

на дисертацію Радзівського Володимира Анатолійовича

«Мала проза Леоніда Мосендза і дискурс вісниківського неоромантизму»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі

спеціальності 10.01.01 – українська література

у спеціалізовану раду Д.26.133.03 Київського університету

імені Бориса Грінченка

Постать і творчість Леоніда Мосендза, представника вісниківської літературної традиції, привертають увагу багатьох науковців. Ідейність та естетичність його творів особливо виокремлюються в історії українського письменства; а новелістика виразно репрезентує поетику вісниківського неоромантизму як одну з тенденцій розвитку традиціоналістської естетики в Європі міжвоєнної доби ХХ століття.

Усебічне осмислення різних, зокрема й художніх, фактів національної культури є необхідною передумовою усвідомлення національної історії як надскладного семіотичного тексту, знання та інтерпретація якого завжди були для митців лакмусовим папірцем високої громадянської позиції, повсякденного служіння, своєрідною «філософією чину» та неодмінною мистецькою етикою. Сучасний літературознавець, аналізуючи кожен конкретний текст, мусить усвідомлювати заради чого ці тексти творяться в той чи інший час. Саме тому, сьогодні дисертація Володимира Радзівського «Мала проза Леоніда Мосендза і дискурс вісниківського неоромантизму» є актуальною, оскільки торкається передусім аспектів ідейних, смислових та національно значущих.

Як відомо, українська національна історія, упродовж кількох століть була теренами затятої художньої полеміки між прихильниками та опонентами права української нації на власне самовизначення. Тож роботу

опонентами права української нації на власне самовизначення. Тож роботу можна вважати актуальною, оскільки самі питання національної історії та її адекватної художньої інтерпретації нині набули надзвичайної ваги й поцінуються як один із націєтворчих чинників. Поза сумнівом, і перегляд раніше усталених концепцій і класифікацій, концептуалізація нового теоретичного та історико-літературного дискурсу, предметом якого є українська історико-художня проза ХХ століття.

Художній доробок Леоніда Мосендза на сьогодні є надзвичайно оригінальною та цікавою сторінкою в історії української літератури, тому дисертаційну працю Володимира Радзієвського можна вважати своєчасним і творчим літературно-критичним внеском в історію української літератури першої половини ХХ століття.

Структура дисертації відповідає літературознавчому задуму, оформлена науково коректно і структуровано. У «Вступі» проаналізовані численні дослідницькі постулати попередників, чітко окреслено мету й завдання дисертації, зазначено етапи апробації основних її результатів. Ґрунтовна теоретична база засвідчує увагу до різних методологічних систем літературознавчого аналізу, що є перевагою дисертації – адже очевидно, що саме складність поставлених завдань спонукала дисертанта до використання різних інтерпретаційних підходів та їхньої інтеграції.

Три розділи з поділом на підрозділи послідовно презентують загальнотеоретичний дискурс обґрунтування художньої історіософії митця як специфічної літературознавчої проблеми, естетичний модус художніх історіософічних пошуків Леоніда Мосендза, образ України, зрештою, художню специфіку українського образу світу, змодельованого в його творчості та публіцистиці.

Вважаючи домінантним образ-концепт України, В. Радзієвський успішно з'ясовує закономірності функціонування України як тексту в новелістиці та публіцистиці Л. Мосендза. Серед надбань дослідника, які становлять неабияку наукову вагу, слід визнати насамперед особливу

естетику творів Л. Мосендза, що опиралася на правоконсервативну ідеологію.

В. Радзієвській послідовно подає в роботі, скільки спостереженого та особисто пережитого було закарбовано у слові письменника, для якого завжди безцінним скарбом був духовно-виховний потенціал історії. Сприймаючи історіософію як своєрідний культурологічний дискурс і водночас національно забарвлений духовний феномен, науковець не забуває про гуманістичну спрямованість прози Леоніда Мосендза, який відтворює жах сучасності через реалії двох світових війн, ірраціоналізм та антидуховність тоталітарних режимів. Історія взагалі та історіософія як її осмислення становлять спіральний механізм випробувань нації на духовну міць.

Також серед позитивних якостей дисертації – систематизоване й науково обґрунтоване дослідження відродження «Літературно-наукового вісника», постаті Д. Донцова, феноменам «празької школи» та «вісниківства». Дисертант проводить глибокі аналогії, порівнюючи постать Л. Мосендза з іншими письменниками-вісниківцями, хоча більшість паралелей стосується переважно світоглядних позицій митців, що, утім, абсолютно логічно з огляду на концептуальний характер рецензованої дисертації.

У першому розділі «Історико-літературні аспекти новелістичного мислення Леоніда Мосендза» дисертант репрезентує критичну та наукову рецепцію малої прози письменника крізь призму націоналістичного світогляду поетологічних особливостей творів прозаїка, характеризує становлення індивідуального стилю письменника.

Доречними є підрозділи 1.1. «Критичне і наукове осмислення малої прози Леоніда Мосендза», де Радзієвський В. А. подає огляд літературно-критичних праць про Л. Мосендза, полемізує з В. Просаловою щодо образу Роксолани (ст. 33), що надає ваги дослідженню та 1.2. «Джерела формування світогляду Леоніда Мосендза», де зазначається, що письменницькою

ідеологією є світоглядний націоналізм. У роботі дисертант спромігся виокремити істотні ознаки індивідуального стилю письменника, тому він дозволив собі зіставити різні підходи літературної критики до розв'язання цієї проблеми, відстежити спільне та відмінне в її інтенціях.

Підрозділ 1.3. «Дискурс вісниківського неоромантизму в малій прозі митця» побудований з опертям на працю О. Багана «Естетика і поетика вісниківського неоромантизму» (с.78), що надає ваги розділу. Але на мій погляд цей підрозділ доречним був би у другому розділі «Жанрово-стильові й композиційні домінанти малої прози Леоніда Мосендза».

Розділ 2. «Жанрово-стильові й композиційні домінанти малої прози Леоніда Мосендза» містить три підрозділи: 2.1. «Жанрово-композиційна своєрідність малої прози письменника», 2.2. «Специфіка сюжетотворення малої прози Леоніда Мосендза», 2.3. «Концепція людини в новелістиці митця».

Початок ХХ століття – за висловом Івана Франка, «нервовий час», породив неабиякий інтерес до новели як літературного жанру, у якому письменник мав можливість показати в слові цілісний образ свого внутрішнього макрокосмосу. Звернення до жанру новели є найбільш прийнятною формою втілення мистецьких ідей, характерних для кола вісниківської квадриги.

Література починається з Людини – героя твору, його моралі, почуттів, роздумів, діяльності, ставлення до суспільства, до свого обов'язку перед народом, перед його історією. Важливим засобом, що допомагає показувати історію в науковому та художньому контексті, є словесне мистецтво. Це джерело історичних знань має невичерпні можливості для образного відтворення минулого. Художня література робить історичний образ – постать, подію, явище – більш конкретним, рельєфним, відкритим до подальшого осмислення на тлі зовсім інших суспільних і культурних реалій.

Людина – як персонаж авторської свідомості і водночас герой твору, який уособлює історичні, фізичні, психічні, трансфізичні й навіть

трансцендентальні реалії, – в усі літературні епохи сприймалася естетичною свідомістю як контрапункт художнього тексту, про що йдеться у тексті підрозділу.

Дисертант переконливо доводить, що основним своїм завданням Л. Мосендз вважав портретування, своєрідне художнє документування своєї епохи, відповідно, історичний факт у письменника стає значущою для національного буття подією тоді, коли митцеві вдається осмислити його поза вимірами фізичної реальності.

Другий розділ дисертації є найбільш вдалим, виваженим та структурованим, у якому дисертант звертає нашу увагу на оригінальність тематики і стилю, на формально-стильові аспекти малої прози письменника як зразок етики й естетики вісниківської традиції.

Розділ 3. «Особливості ідіостилю Леоніда Мосендза» містить два підрозділи: 3.1 «Специфіка наративних стратегій у новелах Леоніда Мосендза», 3.2 «Лексико-семантичні особливості ідіостилю письменника» – зосереджена увага на особливостях художнього мовлення та наративній системі текстів збірок «Людина покірна» і «Відплата».

Творчість Л. Мосендза закономірно розглядається дисертантом у найширшому літературному контексті: тут і європейськи орієнтована позиція М. Хвильового (с. 72-73), і жорсткий інтелектуалізм Д. Донцова, і ключові україноцентричні ідеї «вісниківців» та «пражан». На мій погляд, у цьому підрозділі, варто було б зробити ще текстологічне дослідження першодруків Л. Мосендза і творів, виданих у наш час (2011, 2016 рр.).

Дисертація закінчується сконденсованими, чіткими і водночас змістовними й концептуальними Висновками, у яких автор розкриває домінанту художнього стилю (вісниківського неоромантизму) митця, визначає місце і значення творчості Леоніда Мосендза у вісниківстві зокрема й літературному процесі ХХ століття загалом. Дисертант, спираючись на глибоке цілеспрямоване вивчення науково-критичної літератури, публіцистики, епістолярної спадщини, зумів підвести справді солідну

наукову базу під параметри й концепти свого дослідження. Історико-літературні спостереження і теоретичні узагальнення Радзівського В. А. суттєвих зауважень не викликають.

Водночас зауважимо таке.

1. Частина дисертаційної роботи – це філософський відступ, який окреслює ідейно-тематичний задум про місце Л. Мосендза в літературному процесі.

2. Почасти дисертант зловживає цитацією та посиланнями на думки літературознавців, за якими губиться власне наукове твердження дисертанта, особливо варто уникати таких речей у висновках.

3. У дисертації подекуди спостерігається змішування стилів викладу (науковий, публіцистичний). Попри серйозне теоретичне підґрунтя, дисертація подеколи хвибує на емоційність і белетристичність, що, проте, є ознакою більшості праць, присвячених українській історичній проблематиці – тож і наш дисертант, не завжди втримується від надмірної патетики, внутрішньо переживаючи його емотивну державницьку позицію.

4. Хотілося б також почути думку дисертанта, чи є відмінність між вісниківським неоромантизмом і неоромантизмом, як стильовою течією української літератури доби зрілого модернізму, оскільки в роботі це не прописано? Такий теоретичний розділ у роботі був би доречним.

Вказані зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки виконаної роботи. У цілому дисертацію Радзівського В. А. варто оцінити як самостійне дослідження, що свідчить про наукову зрілість його автора. Основні положення дисертації заслуговують схвалення.

Автореферат відображає зміст та висновки дисертації. Робота належним чином апробована: 4 публікації у фахових виданнях; 2 – у зарубіжних наукових виданнях; 6 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Дисертація «Мала проза Леоніда Мосендза і дискурс вісниківського неоромантизму» Радзівського Володимира Анатолійовича відповідає

спеціальності 10.01.01 – українська література, профілю спеціалізованої вченої ради Д. 26.133.03, вимогам, які встановлені у «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016), а також вимогам МОН України, які передбачені для кандидатських дисертацій. Її автор, Радзівський Володимир Анатолійович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук
доцент кафедри історії української літератури,
теорії літератури і літературної творчості
Інституту філології Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка

Н. І. Янкова

Підпис Янкової Н. І. стверджую

Вчений секретар
Науково-дослідної частини
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Н.В. Караульна

